

ਪਾਠ 22 ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਅਨੁਵਾਦ

ਪਾਠ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ

- 22.0 ਮਨੋਰਥ
- 22.1 ਭੂਮਿਕਾ
- 22.2 ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ
- 22.3 ਅਰਥ-ਗ੍ਰਹਿਣ
  - 22.3.1 ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ
  - 22.3.2 ਵਾਕ-ਅਰਥ
  - 22.3.3 ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵੇ
  - 22.3.4 ਪੈਰੇ ਦੇ ਅਰਥ
  - 22.3.5 ਲਿਖਤ ਦੀ ਬਣਤਰ
  - 22.3.6 ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ
  - 22.3.7 ਪੈਰਿਆਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ
- 22.4 ਅਨੁਵਾਦ
  - 22.4.1 ਕੁੱਝ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ
  - 22.4.2 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ
  - 22.4.3 ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਕੁੱਝ ਉਦਾਹਰਣ
  - 22.4.4 ਪੈਰਾ ਅਨੁਵਾਦ
- 22.5 ਸਾਰ
- 22.6 ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ

22.0 ਮਨੋਰਥ

ਇਸ ਪਾਠ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਮਨੋਰਥ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ।

22.1 ਭੂਮਿਕਾ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹਰ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੀ ਹਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਮਝ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਿਖਤੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਸਮਝਣ ਦਾ ਵੱਲ ਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਕਿਵੇਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ, ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਠ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁੱਝ ਲਾਭਕਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹਈਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਪਾਠ ਦੀ ਵੰਡ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ :

ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ (Comprehension)

- ੳ) ਅਰਥ-ਗ੍ਰਹਿਣ
- ਅ) ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ
- ੲ) ਵਾਕ-ਅਰਥ
- ਸ) ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵੇ
- ਹ) ਪੈਰਾ-ਅਰਥ
- ਕ) ਲਿਖਤ ਦੀ ਬਣਤਰ
- ਖ) ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ
- ਗ) ਪਾਠਕ-ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ
- ਘ) ਕੁੱਝ ਪੈਰਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਅਭਿਆਸ

ਅਨੁਵਾਦ

- ੳ) ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੱਖ
- ਅ) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ
- ੲ) ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਤੇ ਅਭਿਆਸ
- ਸ) ਪੈਰਾ-ਅਨੁਵਾਦ ਤੇ ਅਭਿਆਸ

22.2 ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ (Comprehension)

ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪੈਰੇ, ਰਚਨਾ/ਜਾਂ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਰਥਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਕੱਲ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਅਰਥਾਂ ਤੱਕ ਛੇਤੀ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਲਿਖਤਾਂ/ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਢੰਗ ਵੀ ਬੜਾ ਸਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪਰਖ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੇ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਦੁਆਰਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।

22.3 ਅਰਥ-ਗ੍ਰਹਿਣ

ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇ ਮੁਢਲਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਰਥਾਂ/ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੱਲ ਲੱਗੀ ਰਹੇ। ਤੁਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਪਾਠ ਦਾ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦਾ? ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਜਾਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਕਈਆਂ ਨੇ "ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਢੰਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।" ਸੋ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤਾ ਬਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਰਥਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਥੋੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ, ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਧਿਆਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਵਿਚਾਰਾਂ/ਸੰਕਲਪਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਤੁਹਾਡਾ ਅਭਿਆਸ ਵਧਦਾ ਜਾਏਗਾ, ਓਨੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਅਰਥ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਜਾਓਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਤੇ ਨਿਰਾਰਥਕ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦਾ ਵੀ ਛੇਤੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਜਾਏਗਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਾਕ ਵਿਚਲੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਈ ਵੇਰ ਇੱਕਲਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸਾਰਥਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਵਾਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਾਓ, ਦੌੜੋ, ਨਚੋ, ਆਦਿ।

ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇੱਕੋ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇਜ਼ੀ ਦਾ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਉੱਪਰ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੋ ਏਥੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੋਈਆਂ :

- ੳ) ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਗਤੀ, ਤੇ
- ਅ) ਸਹੀ/ਉਚਿਤ ਸਮਝ

ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਗ਼ਲਤ ਅਰਥ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਸੋ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਪੱਲੇ ਹੀ ਕੁੱਝ ਨਾ ਪਵੇ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੰਭਵ ਅਰਥ ਤੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਸੋਚਣ ਵਿੱਚ ਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਨੁਕਤਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਵਾਕ ਵਿਚਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਰਥ-ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ, ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਫੇਰ ਹੀ ਅਗਲੇ ਵਾਕ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਜਾਏ। ਇੱਕ ਵਾਕੰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਅਗਲੇ ਵਾਕੰਸ਼ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸਾਡਾ ਉੱਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਵਿਚਲੀ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਣੀ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਝ ਕੇ ਤੇਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣਾ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਅਭਿਆਸ

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਵਲ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਉੱਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਵੀ

- 1 ਠੀਕ ਗੱਲ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ? ਉਸ ਉੱਤੇ ਠੀਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (✓) ਲਾਓ :
  - ੳ) ਸਾਨੂੰ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - ਅ) ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਸਮਝ ਆਉਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
  - ੲ) ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- 2 ਪੜ੍ਹਨ ਦੌਰਾਨ ਸਾਡਾ ਬਲ,
  - ੳ) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - ਅ) ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵੱਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - ੲ) ਕੁੱਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉੱਪਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

22.3.1 ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ

ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚੰਗਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਾਫ਼ੀ ਐਕਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵੇਰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ 'ਵੀਰ' ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ :

- ੳ) ਉਹ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਹੈ।
- ਅ) ਉਹ ਬੜਾ 'ਵੀਰ ਸਿਪਾਹੀ' ਹੈ।
- ੲ) ਉਹ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀਰ ਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਿਆ।

ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਿਖਤਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇੱਕੋ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਚੰਗੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵੀ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਠੋਗੇ।

22.3.2 ਵਾਕ-ਅਰਥ

ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਇਹ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਇੱਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਵਾਕ ਦੀ ਸਮਝ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ, ਵਾਕ ਦੇ ਅਗਾਏ-ਪਿਛਾਂਹ ਵੀ ਵਾਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਾਕ ਦਾ ਅਰਥ ਗ਼ਲਤ ਵੀ ਸਮਝ ਬੈਠੋ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ, ਵਾਕ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਨਵੇਂ ਵਾਕ ਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਘ ਗਏ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੰਮੇ ਵਾਕ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੈਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ :

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਘਰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਐਥੇ ਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ-ਸਿੰਗਾਰੇ ਦੁਰਲੱਭ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁੱਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਿਵੇਂ ਘਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਹਿੰਗੇ ਖਿਲਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ-ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਓਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ-ਫਬਾ ਕੇ ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਥੇ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਾਕ/ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ। ਏਥੇ ਆਏ ਅਜੇਹੇ ਕੁੱਝ ਸ਼ਬਦ ਹਨ : ਬੰਦ , ਤਾਲ, ਪ੍ਰੇਰਕ, ਜੀਵਨ-ਨਿਰਬਾਹ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ। ਦੂਜੇ ਇਸ ਪੈਰੇ ਦੇ ਹਰ ਵਾਕ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਘਰ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ? ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਵਾਲਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਉਘਾੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

22.3.3 ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵੇ

ਕਈ ਵੇਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵਾਕ ਜਾਂ ਪੈਰੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਮੁੱਚੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਕਈ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਅੰਸ਼ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੇਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਪਾਠਕ, ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ, ਅਜੇਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸੂਚਨਾ/ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਵਿਸਤਾਰ ਜਾਂ ਸਹਾਇਕ ਨੁਕਤੇ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਾਠਕ ਨੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਨੁਕਤੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਅੱਖੋਂ ਪਰੱਖੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਇਹ ਟੁਕੜਾ ਦੇਖੋ :

ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਇੱਕ ਬਿਰਛ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਬਿਰਛ ਉੱਗਦਾ ਹੈ। ਪੱਤਿਆਂ, ਫੁੱਲਾਂ, ਫਲਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਲਗਦੀ ਹੈ; ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਸੀਏ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਤਝੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੁੱਕੇ ਸਮੇਂ ਲੰਘਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਅਮੁੱਕੇ ਸਬਰ ਨਾਲ ਬਹਾਰ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਬਹਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦ ਅਖੀਰਲੀ ਬੁੱਢਲ ਤੱਕ ਪੁਚਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਫਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੀਜ ਢਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਵੇਂ ਬੂਟੇ ਫੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਨੀਰੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਤੱਕ ਪਿਛਲਾ ਬਿਰਛ ਪੱਤਿਆਂ, ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹਦੇ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਬਿਰਛ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਆਪ ਥੋੜੇ ਰਸ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਓੜਕ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਬਾਲਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਪੱਤੇ ਖਾਧ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਤਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਫੱਟੇ ਚੀਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਅਤਿ ਨਿੱਗਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ-ਪੀੜ੍ਹੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਲਈ ਚੁਗਾਠਾਂ ਜੋੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਰਾਹ ਤੇ ਰੰਗ-ਢੰਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਰਛ ਵਾਂਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਦੱਸਣ ਲਈ ਬਿਰਛ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ-ਪੂਰਬਕ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬਨਾਸਪਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਰੇ ਦੇ ਪਾਠ ਵੇਲੇ, ਅਸੀਂ ਬਿਰਛ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਿਕਾਸ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜੇ ਕਾਹਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

22.3.4 ਪੈਰੇ ਦੇ ਅਰਥ

ਲਿਖਤਾਂ, ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ, ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਲਈ ਕਈ ਵੇਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਚਾਰ ਇੱਕੋ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਾਰਥਕ ਹਨ।

ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਪਰ ਕਈ ਵੇਰ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮੇਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਪੈਰੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਗਲੇਰੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਏਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਲੰਘ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਕੀ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਗਾਂਹ ਜੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਪੜ੍ਹਨਾ ਇੱਕ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਵੀ। ਹਰ ਨਵੀਂ ਰਚਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਛਲਾ ਪੜ੍ਹਨ-ਅਨੁਭਵ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੋ ਢੰਗ ਅਜੇਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਅਨੁਭਵ ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਣ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਨ : 'ਮੇਲ' ਅਤੇ 'ਅਣਮੇਲ'। ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕੀ ਇਸੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਉੱਤੇ ਮੇਰਾ ਕੁੱਝ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਜੇ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਕੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਸਹੀ ਉਤਰਦਾ ਹੈ? ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਗੱਲ/ਸੂਚਨਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਾਧਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ? ਜੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੋਖਵੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਪਾਠਕ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਉਹ ਨਵੇਂ ਪੜ੍ਹਨ-ਕਾਰਜ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁੱਝ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ 'ਫੁਲੇ ਬੇਰਾਂ' ਦਾ ਅਜੇ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਵੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ

ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਕੇ ਚੰਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਸੂਤਰ ਹੈ— ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹੋ।

ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ :

22.3.5 ਲਿਖਤ ਦੀ ਬਣਤਰ

ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ, ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਰਤੀਬ ਰੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਵਿਰੋਧ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸਰਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਣਾ ਲੇਖਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

22.3.6 ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ

ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਲਿਖਤ /ਰਚਨਾ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪਾਠਕ ਲਈ ਸੌਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਜੇ ਲਈ ਔਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਯਕੀਨੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪਾਠਕ ਜੇ ਕੁੱਝ ਅੱਜ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇ ਕੋਈ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਕਦੀ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਘੱਟ ਗੱਲ ਪਵੇਗੀ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸਮਝ ਆਵੇਗੀ।

ਦੂਜਾ ਅਭਿਆਸ

ਨੋਟ : ਅੱਗੇ ਦੋ ਸਵਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲੋ।

1 ਚੰਗੀ ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜ ਹੈ ?

ੳ) ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ, ਵਾਕ ਅਰਥ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੇ ਪੈਰਾ-ਅਰਥਾਂ ਦੀ।

ਅ) ਸਾਰਥਕ-ਨਿਰਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ, ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਸੂਝ ਦੀ।

ੲ) ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਚਾਰ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ।

2 ਦੱਸੋ, ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

ੳ) ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅ) ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ੲ) ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

22.3.7 ਪੈਰਿਆਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ

ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੈਰੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੈਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ; ਕੁੱਝ ਉੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮਝ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੈਰਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਪਰਖਦੇ ਹਾਂ :

ਘਰ ਇੱਟਾਂ ਜਾਂ ਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਕੋਠੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਘਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਉਹ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸੱਧਰਾਂ ਪਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਲਪਨ ਵਿੱਚ ਮਾਂ, ਭੈਣ ਤੇ ਭਰਾ ਕੋਲੋਂ ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਭਾਹ ਕੇ, ਲਤਾੜ ਕੇ, ਖੱਟੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਮੁੜ ਆਉਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬੁਢੇਪੇ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਭਾਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਵਿਹਲ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਕੱਟਣ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੀ ਭੋਲੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਨਿਜੀ ਵਲਵਲਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਖਸੀ ਰਹਿਣੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਅਰਥ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ :

- 1 ਅੱਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੱਸੋ ਜਿਵੇਂ:

ਸੱਧਰ	(ਇੱਛਾ, ਅਰਮਾਨ)
ਜਹਾਨ	(ਦੁਨਿਆ, ਸੰਸਾਰ)
ਗਡ ਕੇ	(ਇੱਥੇ ਅਰਥ ਹਨ)
ਲਤਾੜ ਕੇ	ਘੁਮ-ਘੁਮਾ ਕੇ, ਫਿਰ ਤੁਰ ਕੇ
ਝਮੇਲੇ	(ਝਗੜੇ, ਬਖੇੜੇ)
ਨਿਜੀ	(ਆਪਣੇ)
ਵਲਵਲਿਆਂ	(ਭਾਵਾਂ ਜਾਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ)
ਸ਼ਖਸੀ	(ਜਾਤੀ, ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਪਣੀ)
- 2 'ਘਰ' ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
(ਘਰ ਉਹ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਮਾਂ ਤੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਉਮਰ ਬਹਰ ਹੰਢਾ ਕੇ ਵੀ ਮੁੜ ਆਉਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਵਿਹਲ ਕੱਟਣ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।)
- 3 ਬੰਦੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ?
(ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਸੁਭਾ ਦੀ ਘਾੜਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਥਾਂ ਬੰਦੇ ਉੱਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।)
- 4 ਘਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?
(ਘਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਿਜੀ ਭਾਵਾਂ, ਉਮੰਗਾਂ ਤੇ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)
- 5 ਓ), ਅ) ਤੇ ਏ) ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਮੰਨੋਗੇ ?
 ਓ) ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸੱਧਰਾਂ ਪਲਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਅ) ਘਰ ਇੱਟਾਂ-ਵੱਟਿਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਏ) ਦੁਨੀਆਂ ਗਾਹ ਕੇ, ਖੱਟ-ਕਮਾ ਕੇ ਘਰ ਆਉਣ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
 ('ਓ' ਠੀਕ ਹੈ।)

ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੈਰਾਂ—

ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ, ਭਗਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਭਗਤ, ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਾਨੀ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਨੀ ਕੇਵਲ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਤਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਤੀ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੌਕਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਲਕ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੇਲੇ-ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੇਲੇ ਉਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ, ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋ ਤੇ ਫੇਰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਉੱਤਰ ਬੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ:

- 1 ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੱਸੋ :

1) ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ	1) ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ
2) ਪੁਕਾਰ	2) ਹਾੜਾ, ਫਰਿਆਦ
3) ਸਿਮਰਨ	3) ਜਾਪ, ਯਾਦ
4) ਦਾਨੀ	4) ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਾਤਾ
- 2 ਭਗਤ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ?
(ਭਗਤ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ)
- 3 ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?
(ਦਾਤਾ, ਮਾਲਕ, ਦਾਸ, ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰ, ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਰੂਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)

ਤੀਜਾ ਅਭਿਆਸ

ਨੋਟ : ਅਗੇ ਦਿੱਤੇ ਪੈਰੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਉੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲੋ:

ਓ) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬਹੁ ਮੁਖੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰਾਲੀ ਦੱਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਸੂਰਬੀਰ ਤੇ ਸਾਹਸੀ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ

ਬਾਹਰਲੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ, ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਅਣਖ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਦੇ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਘਾਲਣਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

- 1 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਸਾਹਸੀ ਕਿਉਂ ਹਨ ?
- 2 ਠੀਕ ਬਿਆਨ ਉੱਤੇ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :
 ਓ) ਪੰਜਾਬ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ।
 ਅ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਲਾਮੀ ਸਹਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
 ਏ) ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

- 3 ਬਿਆਨ ਕਿਹੜਾ ਠੀਕ ਹੈ ? ਉਸ ਉੱਤੇ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ:
 ਓ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ।
 ਅ) ਉਹ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ।
 ਏ) ਉਹ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਘਾਲ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ। ਏਥੇ ਦੇ ਮਕਾਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਚੌੜੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ: ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੱਤਰੇਤ, ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ., ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ, ਅਜਾਇਬ ਘਰ, ਰੌਜ਼ ਗਾਰਡਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਰੌਕ ਗਾਰਡਨ, ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਆਦਿ। ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਬਹੁਤ ਖਿੱਚ ਵਾਲਾ ਹੈ।

- 4 ਠੀਕ ਵਾਕ ਉੱਤੇ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :
 ਓ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ।
 ਅ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 ਏ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ।

- 5 ਜਿਹੜਾ ਵਾਕ ਠੀਕ ਹੈ ਉਸ ਉੱਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ:
 ਓ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮਕਾਨ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਹਨ।
 ਅ) ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਚੌੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ।
 ਏ) ਇਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਖਿੱਚ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

22.4 ਅਨੁਵਾਦ

ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜ਼ਬਾਨ (ਭਾਸ਼ਾ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਉਹ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ। ਅਨੁਵਾਦ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੈਠੇ, ਅਨੁਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਨੁਵਾਦ ਤੋਂ ਮਦਦ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੈ।

22.4.1 ਕੁੱਝ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ

ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ, ਸਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਨੁਵਾਦਕ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਨ:
 ਓ) ਅਨੁਵਾਦ-ਕਰਤਾ ਕੋਲ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ।
 ਅ) ਅਨੁਵਾਦ ਸਰਲ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਵੇ।
 ਏ) ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਵਿਆਕਰਨਿਕ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਹੋਵੇ।

- ਸ) ਇਸ ਦੇ ਵਾਕ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਨਾ ਹੋਣ। ਇੱਕ ਵਾਕ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ।
- ਹ) ਅਨੁਵਾਦ-ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਬਣੀ ਰਹੇ।
- ਕ) ਗਿਆਨ/ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਚਿੰਨ੍ਹ/ਰੇਖਾ/ਚਿੱਤਰ ਆਦਿ ਵਰਤ ਲਏ ਜਾਣ:

ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਮ ਅਨੁਵਾਦ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਉਚੇਰੀਆਂ ਸਾਹਿੱਤਕ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾ, ਆਦਿ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਏਥੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਾਵਾਂਗੇ :

ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਵਾਦ ਸੁਭਾਵਿਕ ਲੱਗੇ, He has five daughters ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ 'ਉਹ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ' ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਵੇਗਾ 'ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧੀਆਂ ਹਨ।'

ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸ਼ਬਦ, ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਨਾਤੇ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਆਦਿ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਤਾਇਆ, ਮਾਮਾ, ਤਾਈ, ਮਾਮੀ, ਆਦਿ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਲਈ 'ਅੱਕਲ' ਸ਼ਬਦ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਨੁਵਾਦ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਸ਼ਾਬਦਿਕ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ, (ਸੁਤੰਤਰ) ਤੇ ਸਾਹਿੱਤਕ। ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਰਸਹੀਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿੱਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਂਤ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰ, ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਵਾਤਾਵਰਨ, ਸਥਿਤੀ, ਆਦਿ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਨੁਵਾਦ ਵੇਲੇ ਦੇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ, ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ-ਦਿੱਤੇ ਦੋ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਰੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਹੋਵੇਗਾ।

ੳ) Where there is will, there is a way.
ਜਿੱਥੇ ਚਾਹ ਉੱਥੇ ਰਾਹ।

ਅ) No pains no gains.
ਕਰ ਮਜ਼ਰੂਰੀ ਖਾ ਚੁਰੀ ਜਾ ਸੇਵਾ ਬਿਨ ਮੇਵਾ ਨਹੀਂ।

22.4.2 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਾਫ਼ੀ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਸੌਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਹੈ। ਮੂਲ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਏ। ਅਨੁਵਾਦਕ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੈਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਭਾਵ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਵਾਦ ਲਈ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦ ਬੜਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੂਲ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਭਾਸ਼ੇ।

22.4.3 ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਕੁੱਝ ਉਦਾਹਰਣ

ੳ) ਅਨੁਵਾਦ ਸਮੇਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ 'ਕਾਲ' (tense) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਕ ਹਾਂ-ਮੁੱਖ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਂਹ-ਮੁਖੀ ਵੀ ਜਿਵੇਂ:

ਵਾਕ
The sky is not clear.
He was very old.
You had no pencil.
It is winter.
It is said that conversation is an art.
I could not satisfy him.
I must take the examination this year.
Let him go.

ਅਨੁਵਾਦ
ਅਸਮਾਨ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢਾ ਸੀ।
ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਪੈਨਸਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹੈ।
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਤ-ਚੀਤ ਇੱਕ ਕਲਾ ਹੈ।
ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਕਰਾ ਸਕਿਆ।
ਮੈਂ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਹੈ।
ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ।

ਅ) ਵਾਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਸੁਚਕ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ:

Are they present in the class?

ਕੀ ਉਹ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ ?

Have you a kite? ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪਤੰਗ ਹੈ ?
 Is it raining? ਕੀ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ?
 May I go? ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ?
 How do you do? ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ?

ੲ) ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵੇਖੋ:

You should steer clear of bad company. ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
 How are cabbages? ਗੋਭੀ ਦਾ ਕੀ ਭਾ ਹੈ ?

ੳ) ਕੁਝ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :

It is certain that the shops will remain closed. ਇਹ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

If you had deposited the fee, you could have been admitted. ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਫੀਸ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ।

I would certainly have invited you, but I did not know your address. ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

You have got to stay here. ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਥੇ ਰੁਕਣਾ ਹੀ ਪਏਗਾ।

ਢੁੱਕਾ ਅਭਿਆਸ

1 ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਢੁੱਕਵਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੋ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਉੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲੋ :

- i) They are fast friends.
- ii) It is quarter to four by my watch.
- iii) The students were on strike yesterday.
- iv) There was a great rush outside the bus stand.
- v) How many brothers have you ?
- vi) I have no hand in this matter.
- vii) He has a narrow escape.
- viii) You used to come here every month.
- ix) If you help me, I shall pass.
- x) How are you getting on with your studies ?
- xi) Who will be checking the accounts ?
- xiii) The meeting had started when we reached there.
- xiii) Have we not to make all preparations by tomorrow morning ?
- xiv) Walk fast lest you should miss the train.
- xv) He has got on my nerves.
- xvi) Barking dogs seldom bite.
- xvii) Do not put off till tomorrow what you can do today.
- xviii) As you sow, so shall you reap.
- xix) Shut up. I don't want to hear anything from you.
- xx) The rainy season has set in.

22.4.4 ਪੈਰਾ ਅਨੁਵਾਦ

ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪੈਰੇ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਨੁਵਾਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

a) India is a land of great warriors. The brave warriors of India are famous in the history of the world. The land of Punjab has also produced many brave men. Maharaja Ranjit Singh was a brave king of Punjab. He is also called the 'Lion of Punjab'. He ably organized his army and gave it excellent training. His reign was known for the welfare of the people. People of all castes and religions lived in great harmony.

ਭਾਰਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਜਨਮ-ਭੂਮੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੇਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕਈ ਬਹਾਦਰ ਸਪੁੱਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੰਗਠਨ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿਵਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

b) My business here is to teach you and I shall do my best to make my teaching as interesting as possible. If at any time I say anything which you do not understand or with which you do not agree. I would be pleased if you would let me know. Most of you will be leaving school within six months or so. That means that in a short while you will be embarking on the very adult business of earning a living.

ਏਥੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ, ਰੋਚਕ ਬਣਾਵਾਂ। ਕਦੀ ਵੀ ਜੇ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲਗਪਗ ਛਿਆਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਬਾਲਗ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਪੰਜਵਾਂ ਅਭਿਆਸ

ਹੇਠਾਂ-ਦਿੱਤੇ ਪੈਰਿਆਂ ਦਾ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੋ :

- 1 The Guru was not only a warrior but also a learned personality. He was a poet. His compositions are read with reverence by the followers of all religions alike. He acquired wide knowledge of Sanskrit and Persian and learnt by heart the holy Granth Sahib.
- 2 Our society is free. Every one can express his opinion without fear. One may disagree and differ. One may criticise any unjust action of the government. Law protects every ones right to speak out his mind. There is none to block anybody's voice.
- 3 Hiroshima and Nagasaki are two cities in Japan. They were destroyed by atomic bombs during the Second World War. It's happened in 1945. The people of the world were terrified at the scale of destruction. They became uncertain of life. They realised that this weapon was capable of eliminating all life from the globe. The common man asked, "Is this the gift that science has given us?"

22.5 ਸਾਰ

ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਜਾਂ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ; ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕੁੱਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ, ਅਨੁਵਾਦ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਨੁਕਤੇ ਸਮਝਾਏ ਗਏ ਹਨ।

22.6 ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ

ਪਹਿਲਾ ਅਭਿਆਸ

- 1 ਹੇਠਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਉੱਤੇ (✓) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਏ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ :
 ਓ) ਤੇਜ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
 ਅ) ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਧਿਆਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵੱਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਅਭਿਆਸ

- ਓ) ਚੰਗੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਅਰਥ, ਵਾਕ-ਅਰਥ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੇ ਪੈਰਾ-ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
 ਅ) ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਅਭਿਆਸ

- 1 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਲਈ ਸੂਰਬੀਰ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

- 2 ਓ) ਪੰਜਾਬ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ।
- 3 ਓ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਪਿਆਰ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ।
- 4 ਓ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ।
- 5 ਓ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮਕਾਨ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਹਨ।

ਚੋਖਾ ਅਭਿਆਸ

- i) ਉਹ ਪੱਕੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ
- ii) ਮੇਰੀ ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਵੱਜੇ ਹਨ
- iii) ਕੱਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਸੀ।
- iv) ਮੋਟਰਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੜੀ ਸਖਤ ਭੀੜ ਸੀ।
- v) ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਭਰਾ ਹੋ? ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਭਰਾ ਹਨ?
- vi) ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- vii) ਉਹ ਮਸਾਂ ਬਚਿਆ ਹੈ।
- viii) ਅੱਗੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਾਓ।
- ix) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਦਦ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ।
- x) ਤੁਹਾਡੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?
- xi) ਲੇਖੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਿਸ ਨੇ ਕਰਨੀ ਹੈ।
- xii) ਸਾਡੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।
- xiii) ਕੀ ਅਸੀਂ ਕਲ੍ਹ ਸਵੇਰ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ?
- xiv) ਛੇਤੀ ਤੁਰ, ਮਤੇ ਗੱਡੀ ਘੁਆ ਬੈਠੋ।
- xv) ਉਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਦਮ ਕੀਤਾ ਪਿਆ ਹੈ।
- xvi) ਜਿਹੜੇ ਗੱਜਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਵੱਸਦੇ ਨਹੀਂ।
- xvii) ਅੱਜ ਦਾ ਕੰਮ ਕੱਲ੍ਹ ਉੱਤੇ ਨਾ ਛੱਡੋ।
- xviii) ਜੇਹਾ ਥੀਜੇ, ਸੋ ਲੁਣੇ (ਜੇ ਥੀਜੋਗੇ, ਸੋ ਕਟੋਗੇ)
- xix) ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ।
- xx) ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਮੌਸਮ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਵਾਂ ਅਭਿਆਸ

- 1 ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇਵਲ ਜੋਧੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਕਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਚੋਖਾ ਗਿਆਨ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੂੰਹ-ਜਬਾਨੀ ਚੇਤੇ ਸੀ।
- 2 ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਜਾਂ ਵੱਖ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਪਿਆ ਕਰੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਠਿਆ ਉੱਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਕਾਨੂੰਨ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- 3 ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬਾਂ ਨੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਘਟਨਾ 1945 ਦੀ ਹੈ। ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕ ਭੈ ਨਾਲ ਕੰਬ ਉੱਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸੇ ਹਥਿਆਰ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਾ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਤਿਆ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਬੰਦਾ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ, "ਕੀ ਇਹੀ ਤੁਹਫ਼ਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?"

